

Kenniskring stelt zich voor

Het lectoraat 'vernieuwende opleidingsmethodiek en -didactiek'.

Lector Hans Jansen van het lectoraat 'vernieuwende opleidingsmethodiek en -didactiek' heeft de geschikte mensen voor zijn kenniskring gevonden. Bij deze stellen de leden van de kenniskring zich voor.

Staand v.l.n.r.: Hans Jansen, Marcel Meer, Sabine van den Brink, Luc Hemle, Tanja van Beukering, Rob Gertsen en Paul Scheulderman. Zittend v.l.n.r.: Angela Pfaff, Marjolein Buré, Ritle de Jong en Eelcop Bultenhuis. Anke Tigchelaar, Ko Melief en Fred Korthagen ontbreken helaas op de foto.

(Foto: Frank Peek)

Paul Scheulderman (FEO)

'De website <http://didactiek.pagna.nl> geeft me meer dan 200 toegangen tot websites die gaan over didactiek en methodiek waartussen ik ook Action Research aantref. En een inleiding van Martin Ryder op de Instructional Design Models. Citaat: 'Models, like other tools, shape the consciousness of those who use them. The tool molds the wielder¹ who molds the tool, ad infinitum. Our models frame the reality we impose on the world and the experience that is forced out of their use brings us to higher levels of understanding but only within the framework of the specific models we adopt.' Dat herinnert me aan een frase die ik ooit bij Fritjof Capra tegen kwam. 'Elk pad is maar een pad en je doet jezelf noch iemand anders kwaad door het te laten vallen, als je hart je zegt dat te doen...' Ik heb het opgezocht en het citaat blijkt uit De lessen van Don Juan van Carlos Castaneda afkomstig te zijn. Ergens tussen Castaneda en Ryder zoek ik een plekje voor mijn onderzoek binnen deze kenniskring. Waar gaat mijn onderzoek over? Met het oprukken van computers in de school komt een schat aan (beeldend) materiaal beschikbaar. En een nieuwe generatie die zich van een eigen beeldtaal bedient treedt aan. Mooi toch? Ja en nee. Ja, waar het de moeiteloze adoptie van beeldtaal betreft. Nee, waar het de hulpeloosheid ten aanzien van de didactische mogelijkheden betreft. Genoeg redenen voor onderzoek. En dan niet van buiten naar binnen werken, vanuit een vastgesteld model maar juist andersom: kijken hoe deze nieuwe generatie het doet, hoe ze media hanteren, wat ze ons als opleiders te vertellen hebben.'

¹ Wielder = bezitter, eigenaar, gebruiker, uitoefenaar (macht, invloed).

Angela Pfaff en Sabine van den Brink (Archimedes Lerarenopleiding)

"Leiden nieuwe opleidingen betere docenten op? Voordat je deze vraag kunt beantwoorden, dringt zich eerst een andere vraag op: wat zijn 'betere leraren'? Vraag je studenten of leerlingen een goede docent te beschrijven, dan doen zij dit zonder problemen. Iedereen heeft immers een beeld van wat een goede docent moet kunnen, kan en is. Maar waarom vinden de leerlingen op een school dezelfde leraren goed, terwijl zij individueel uiteenlopende beschrijvingen van goede docenten geven? Wij zijn beiden van de vakgroep Duits van het cluster talen en willen de eigenschappen, de kennis en vaardigheden van goede docenten in kaart brengen. Wij gaan uit van bestaande beschrijvingen, die beroepsprofielen en competentiematrices ons leveren. Hierin worden hoofdzakelijk de vaardigheden van de (toekomstige) docenten beschreven. Zij bepalen voor een groot deel de inhoud van het curriculum van de lerarenopleiding. Maar hoe komt het dan dat leerlingen vooral persoonlijke eigenschappen noemen als zij goede docenten beschrijven? Blijkbaar spelen ook andere factoren mee bij de beoordeling van wie of wat een goede docent is. In hoeverre is de persoonlijke ontwikkeling van de studenten van belang voor hun toekomstige rol als (goede) leraar? Bepaalt hun subjectieve concept van leren en het leraarschap de ontwikkeling tot (goede) docent? Kan dit concept bewust gemaakt worden en heeft zowel het concept als ook de bewustwording een plaats binnen de opleiding? Op dit moment kent de Archimedes Lerarenopleiding meerdere vormen van opleiden. Voor het zoeken naar antwoorden op onze onderzoeksvraag is daardoor gemakkelijk een proeftuin te vinden. Daarbij willen wij vooral goed luisteren naar de collega's in het veld, medeopleiders en de studenten op de Hogeschool van Utrecht."

Tanja van Beukering (Seminarium voor Orthopedagogiek)

"Mijn interesse gaat uit naar het omgaan met gedragsproblemen in het onderwijs (regulier en speciaal). Hoe kunnen leraren hierop worden voorbereid? Die vraag bracht mij ertoe om vanuit de kenniskring contact te leggen met het lectoraat 'Gedragsproblemen in de onderwijspraktijk'. In die kenniskring gaat men ervan uit dat de manier waarop leraren denken over leerlingen en over zichzelf invloed heeft op de wijze waarop zij met kinderen omgaan. Leraren (in opleiding) moeten hierover aan het denken worden gezet. De kenniskring 'Gedragsproblemen in de onderwijspraktijk' wil daarom methoden aanreiken die leraren (in opleiding) kunnen stimuleren om te reflecteren op hun eigen mentale modellen. Maar reflecteren is niet voldoende. Er moet een stap worden gezet naar veranderen en ontwikkelen: het durven en willen experimenteren met andere gedragingen. Daartoe wil ik een ontwikkelingskader ontwerpen met handreikingen om het reflectieproces te sturen. Daar horen bepaalde gereedschappen bij. Bijvoorbeeld een leerlandschap met competenties, gericht op het voorkomen en aanpakken van gedrag- en emotionele problematiek en een beschrijving van de opleiding- en begeleidingsmethodiek. Dat wil ik doen in samenwerking met opleidingen, scholen en instellingen die zich bezighouden met gedragsproblemen in de onderwijspraktijk."

Eelco Buitenhuis (Theo Thijssen Academie)

"Als docent aan de Theo Thijssen Academie ben ik in de gelukkige omstandigheid dat ik naast het lesgeven in mijn vak handvaardigheid ook veel studenten begeleid. Dat is een leerzame taak, prettig om te doen en

studenten coachen mij ook; educatief partnerschap. Ik vind dat onderwijssnemenden heel goed zelf kunnen bepalen hoe hun opleiding eruit moet zien. 'Iederwijs', de Nederlandse variant van de Amerikaanse Sudbury Valleyschool, onze eigen zij-instroomopleiding tot leraar primair onderwijs en de 'hogere kaderopleiding pedagogiek' tonen dat met vertrouwen in het kunnen van de onderwijsvragers, goede coaching en structuur in de vorm van een voorgesteld curriculum, heel goede resultaten te behalen zijn. Leren in leerteams is de aanpak van deze eeuw, faciliteren ervan de taak van de opleiding. De onzekerheid die dit oplevert is tegelijk de spanning die nodig terug moet komen in het leren. Ik hoop in een onderzoek duidelijk te kunnen maken aan welke kwaliteit coaching moet voldoen. Daarbij wil ik de vraag meenemen hoe vertrouwen in het eigen kunnen van de student versterkt kan worden. Impliciet zal de persoonsontwikkeling van de (aankomend) leerkracht als kern in de opleiding naar voren komen."

Rob Gertsen (Theo Thijssen Academie)

"November 1999 ben ik een nieuwe boeiende uitdaging aangegaan bij de Theo Thijssen Academie: coördinator contractactiviteiten. Opdracht bij de benoeming was nieuwe initiatieven te ontplooiën aangaande (na)scholing en begeleiding van leraren primair onderwijs. Kern van de activiteiten de afgelopen jaren is geweest het opzetten van een assessmentcenter voor zijinstromers, het (mede)ontwerpen van de competentie-gerichte zijinstroomopleiding en nieuwe duale trajecten in het kader van 'opleiden in school'. Deel uitmaken van de kenniskring ligt in het verlengde van deze activiteiten. In het opleiden van leraren in het algemeen, maar zeker in de duale opleidingstrajecten speelt het bewustmaken en beïnvloeden van de persoonlijke praktijktheorieën aangaande onderwijs een essentiële rol. In een literatuur-

onderzoek, waarmee ik momenteel bezig ben, breng ik in kaart hoe werkvormen die in de lerarenopleidingen gebruikt worden voor het 'hanteren van het subjectieve concept' aansluiten bij de te onderscheiden verschillende voorkeuren in leerstijl van studenten. In het verlengde daarvan ligt het in de bedoeling kwalitatief onderzoek te doen naar percepties over leren en de voorkeuren in leerstijlen van opleiders in opleidingsinstituten (instituuтоpleiders) en opleiden in de school (werkplekopleiders). Wat zijn verschillen en overeenkomsten en welke consequenties voor de opleidingsmethodiek en -didactiek voor duaal opleiden kunnen worden geformuleerd?"

Ritje de Jong (Archimedes Lerarenopleiding)

"Het woord leren kan op verschillende manieren uitgesproken worden: langzaam, bedachtzaam, snel, hoog, laag of met tussenpozen. De betekenis van het woord leren kan heel verschillend opgevat worden: leren als weten, als doen, als stampen, als studeren of als integreren. Zomaar een paar voorbeelden van een woord dat centraal staat in mijn leven als persoon en als opleider. Het woord leren bevat voor mij dynamiek, iets spannends en iets mystieks. Het levert bij mij vragen op: waarom, wat, waarmee en hoe leert iemand? Wat de één wel leert, leert de ander niet en omgekeerd. En met deze gedachten neem ik met veel plezier deel aan de kenniskring vernieuwende opleidingsmethodiek en -didactiek. Een kring waarin kennis wordt gegenereerd en gedeeld. Mijn plannen binnen de kenniskring liggen vooral op het gebied van het creëren van een landschap waarin geleerd en gewerkt kan worden. Met elkaar als opleiders, met studenten en met de beroepspraktijk. In goed overleg met de portefeuillehouders innovatie en professionalisering hoop ik hieraan een bijdrage te kunnen leveren."

Marjolein Buré (Seminarium voor Orthopedagogiek)

"Meester, juf: je kunt nog zoveel weten, je moet iemand zijn! De docentenopleidingen golven van de nieuwe inzichten. Maar sjorren aan de bestaande vormen en beelden van leren en lesgeven is niet eenvoudig. Cultuur en structuur van de opleidingen moeten voor medewerkers meer stimulerend worden om te blijven leren. Daarop is ons gezamenlijke onderzoek gericht. Daarnaast ben ik, taal- en onderwijskundige bij de opleiding leraar/tolk Nederlandse Gebarentaal, gefascineerd door de taalsituatie van dove mensen. De taal waarin lesgegeven wordt, is de toegang tot informatie, maar ook de basis voor interactie en leren. Binnen de opleiding tolk/leraar NGT wordt lesgegeven door dove en horende docenten, met respectievelijk de Nederlandse Gebarentaal of het gesproken Nederlands als voertaal. De studenten zijn doof of horend. In sommige situaties speelt ook een tolk een rol in de onderwijssituatie: een docent gebruikt NGT als voertaal en voor de horende studenten vertaalt een tolk de NGT in het gesproken Nederlands. De twee voertalen binnen de opleiding en de consequenties daarvan voor het leren van studenten zal het terrein van mijn onderzoek zijn. Door het nieuwe denken over tweetaligheid van dove is er nog weinig theorie gevormd en daardoor is er veel te ontdekken. Binnen het nieuwe van de opleiding tolk/docent NGT lijkt nog ruimte te zijn om nieuwe inzichten een plaats te geven in de opleiding."

Anke Tigchelaar, Ko Melief en Fred Korthagen (IVLOS)

"In de binnenkring werken wij, Ko Melief en Anke Tigchelaar, samen aan praktijkonderzoek rond competentiegericht opleiden. Daarbij begeleidt Fred Korthagen ons vanuit de buitenkring. Wij werken alle drie op het IVLOS, de lerarenopleiding van de Universiteit Utrecht. In ons onderzoek richten wij ons op zijinstromers. Wat ons daarbij beweegt is een mengeling van maatschappelijke, professionele en persoonlijke motieven. Zijinstromers in het onderwijs vormen een potentieel betekenisvolle groep voor het onderwijs vanwege hun eerdere werk- en levenservaringen. De huidige praktijk rondom zijinstromers leert echter dat het ingroeien in het beroep niet altijd soepel verloopt. De omgang met de leerlingen, de samenwerking met collega's, de schoolcultuur en het schoolvak vormen obstakels. Inmiddels zijn er zelfs scholen die ondanks het lerarentekort geen zijinstromers aannemen. Hierdoor wordt een betekenisvolle oplossingsrichting voor het lerarentekort belemmerd en gefrustreerd. In ons onderzoek beperken we ons tot de zijinstromers op lerarenopleidingen. In ons dagelijks werk merken wij dat het voor opleiders en zijinstromers vaak moeilijk is om een verbinding te leggen tussen eerdere ervaringen en huidige ervaringen voor de klas. Te vaak worden daarbij eerdere ervaringen versmald tot eerder verworven competenties. Maar sommige ervaringen die bepalend kunnen zijn voor wie je bent in je beroep, je beroepsidentiteit, zijn nu eenmaal niet te vangen in competentietermen. Bij de overgang naar het beroep van leraar vinden er veranderingen plaats op verschillende lagen in de persoon. Korthagen (2001) hanteert hiervoor het model van de lagen van de persoonlijkheid. De lagen zijn: gedrag, competenties, overtuigingen, identiteit en betrokkenheid. Met ons onderzoek beogen we een verbreding en een verdieping aan te brengen in competentie-

gericht opleiden: vanuit de gedachte dat mensen gevormd zijn door hun eerdere ervaringen en meer zijn dan hun competenties. Voortbouwend op lopend onderzoek, dat gefinancierd werd door het EPS (Tigchelaar, Korthagen & Brouwer, 2003)ii gaan wij in ons onderzoek voor de kenniskring op zoek naar voorbeelden van good practice op het gebied van het voortbouwen op (eerdere) ervaringen van zijinstromers in de lerarenopleiding. We beginnen daarvoor met een beschrijving van een praktijktheoretisch model. Daarin schetsen we een aantal elementen als bouwstenen voor het werken met ervaringen. Het model is enerzijds gebaseerd op de opleidingsdidactische theorie over het leren van ervaringen (Korthagen e.a., 2000)iii, daarnaast is het model verankerd in de praktijk: het is ontstaan uit onze eigen praktijkervaringen in de lerarenopleiding (Melief, e.a. 2002iv en Korthagen e.a. 2002)v. In dit gedeelte van ons onderzoek sluiten we aan bij ons werk in internationaal verband: het Comeniusproject *Aus der Praxis lernen* waarin Duitsland, Noorwegen, Spanje en Nederland zijn vertegenwoordigd."

- 1) Korthagen, F.A.J. (2001). Waar doen we het voor? Op zoek naar de essentie van goed leraarschap. Oratie, Utrecht: WCC.
- 2) Tigchelaar, A., Brouwer, N. & Korthagen, F. (2003). Koersen op ervaring: een verkennend onderzoek naar het aansluiten op eerdere ervaringen van zijinstromers in de lerarenopleiding. EPS-reeks nummer 16.
- 3) Korthagen, F.A.J., Kessels, J., Koster, B., Lagerwerf, B. & Wubbels, Th. (2001). *Linking practice and theory; the pedagogy of realistic teacher education*. Lawrence Erlbaum Associates: Mahwah, NJ.
- 4) Melief, K., Tigchelaar, A., Korthagen, F. & Koster, B. (2002). *Leren van lesgeven*. Nelissen: Soest.
- 5) Korthagen, F., Melief, K. & Tigchelaar, A. (2002). *De didactiek van praktijkrelevant opleiden*. EPS-reeks nummer 11.

Marcel Meer (Seminarium voor Orthopedagogiek)

"Wat mij bijzonder intrigeert is de vraag 'wat betekent leren voor professionals in een (ortho)pedagogisch perspectief?' De woorden en zinnen die dan direct bij mij opkomen zijn: leren van elkaar (betekenisvol leren) reflecteren in actie (tegen de stroom in roeien) en een leeromgeving die uitdaagt tot leren. Het samen ontwikkelen van een competentie-gerichte opleidingsmethodologie en -didactiek is een interessante uitdaging voor de kenniskring. In de kenniskring wil ik nagaan wat het subjectieve concept van leren is van onze studenten en onze docenten ten einde deze kennis (als unieke combinatie van informatie, ervaringen, vaardigheden en attitude) in te zetten voor de conceptuele kaart van leren. Op dit moment ben ik mijn vragen aan het formuleren en het probleemgebied aan het afbakenen en reduceren."

Luc Hermie (Archimedes Lerarenopleiding)

"Alles in het leven kan een uitdaging en het waard zijn er een onderzoek aan te wijden. Van niets is ondenkbaar dat het je kan raken. En als iets je raakt ben je al aan het leren. Mijn inspiratie komt uit wat me authentiek raakt en door wat ik me kan en wil laten raken. Waar ik de ruimte heb te onderzoeken wat mijn interesse heeft, voel ik energie, kracht en de behoefte het beste in mezelf aan te boren. Meestal was dat buiten school of universiteit om. Waar een school of een docent een verbinding mogelijk maakt of zelfs stimuleert wat in mijn leven een plaats zoekt en waarde heeft, ben ik geïnspireerd en aandachtig. Daar leer ik, zinvol, in contact en met meer dan alleen mijn hoofd. Deze 'manier van zijn en van leren en opleiden' wil ik graag meenemen naar de kenniskring *Vernieuwend Opleiden*."